

Аналітична довідка щодо функціонування релігійних організацій на ТОТ АР Крим та м. Севастополя

Проблема: з початку тимчасової окупації Криму триває тиск окупаційних адміністрації та правоохоронних органів на нетипові для російського суспільства релігійні громади півострова (ПЦУ, «Свідки Єгови», мусульманські громади та інші) з метою встановлення контролю або припинення їх діяльності.

Зміст:

Кримська єпархія Православної церкви України

Представники Кримської єпархії ПЦУ (до 15 грудня 2018 року УПЦ КП) з 2014 року чинять мирний супротив окупації Криму Росією. Митрополит Сімферопольський та Кримський Климент, який є керівником Кримської єпархії, відкрито демонструє проукраїнську позицію. З початку 2014 року він відвідував українські військові частини, які блокувалися збройними силами РФ; оприлюднює заяви щодо підтримки кримських політв'язнів та утисків релігійних громад окупаційною «владою»; надає підтримку ув'язненим лідерам кримськотатарського руху. Кримська єпархія постійно проводить молебні за українських героїв, загиблих за час окупації.

На даний час громади ПЦУ є практично єдиними осередками українського мовного та культурного життя в Криму. Відповідно, їх підтримка є однією із головних можливостей забезпечення «української присутності» в Криму та прав громадян України на свободу віросповідання.

Наслідком окупації та тиску на Кримську єпархію ПЦУ стало різке зменшення її парафій та священників. До окупації в Криму налічувалось 49 релігійних громад (парафії, місії, братства, монастир), наразі залишилось – 7 (4 постійно функціонують в Сімферополі, Сімферопольському районі, Євпаторії, Білогірську; 3 на непостійній основі в Первомайському та Роздольненському районах). Лише 4 з 23 священнослужителів змогли продовжити свою роботу на півострові після окупації, а також 1 священник відвідує ТОТ АРК для проведення служб в окремі періоди. Кафедральний собор у Сімферополі щонеділі відвідує приблизно 50 осіб; на релігійні свята - близько 200.

З 2014 року російською окупаційною адміністрацією та незаконними збройними формуваннями було захоплено низку храмів Кримської єпархії в Севастополі, Перевальному, Керчі, Красноперекопську тощо.

У 2015 році окупаційна влада розпочала судову процедуру позбавлення ПЦУ Кафедрального собору Святих Рівноапостольних князів Володимира і Ольги у м. Сімферополі, де розміщено Управління Кримської єпархії ПЦУ. При цьому ігнорується той факт, що 16.05.2001 р. будівля була передана Верховною Радою АРК в безоплатне користування УПЦ КП до 2050 року.

31 серпня 2017 року на виконання рішення так званого «суду», був захоплений один із двох поверхів Кафедрального собору. У червні 2019 р. окупаційний «суд» Криму ухвалив рішення з вимогою до ПЦУ **остаточно звільнити приміщення Кафедрального собору в Сімферополі.**

15 травня 2020 року так званий «Євпаторійський міський суд» виніс рішення, в якому зобов'язує ПЦУ **знести храм** в місті Євпаторії. При цьому, рішення передано Арх. Клименту лише 22 липня, аби унеможливити подання апеляції на це рішення.

4 серпня 2020 року Верховний Суд РФ відмовився переглянути рішення про виселення громади ПЦУ з кафедрального собору в Сімферополі. Фактично, це означає неминучість примусового позбавлення ПЦУ можливістю користуватися приміщенням кафедрального собору.

Мусульманські релігійні організації

Традиційною російською політикою щодо мусульманських організацій є встановлення контролю над їх діяльністю та ліквідація непідконтрольних організацій й ув'язнення активних учасників. Такі дії ніби то спрямовані на запобігання поширенню екстремізму та тероризму, проте в кримських реаліях є механізмом тиску та встановлення контролю над кримськотатарською спільнотою, як найбільш опозиційної та непідконтрольної російській владі групі населення.

Успіхом держави-агресора є здобуття підтримки муфтія Духовного управління мусульман Криму та Севастополя (ДУМКС) Еміралі Аблаєва. Завдяки цьому силові структури РФ мають можливість контролювати діяльність більшості мусульманських громад півострова.

З метою залякування представників кримськотатарського народу, з 2014 року розпочалися переслідування за участь в діяльності релігійних організацій «Хізб-ут-Тахрір» і «Таблиги Джамаат».

Релігійна організація «Таблиги Джамаат» була визнана екстремістською Верховним судом РФ в 2009 році. За звинуваченнями у причетності до цієї організації засуджено 4 громадян України: Ренат Сулейманов, Талят Абдурахманов, Арсен Кубедінов і Сейран Мустафаєв.

«Справа кримських мусульман» – яскравий приклад сфабрикованого кримінального переслідування. Фігурантів справи обвинувачують в організації/участі в діяльності мусульманської організації «Хізб ут-Тахрір». В Україні діяльність цієї релігійної організації не заборонена. За інформацією Кримської правозахисної групи, станом на початок серпня 2020 р. по обвинуваченню в причетності до організації «Хізб ут-Тахрір» або пропаганди її діяльності позбавлено волі 54 особи.

Щодо кримських мусульман простежується тенденція поширення мови ворожнечі на території окупованого Криму. Джерелами таких дій є веб-сторінки так званих «органів влади» Криму, кримські та російські ЗМІ. Метою таких дій є розпалення ворожнечі мешканців Криму до мусульман, перш за все кримських татар, яких окреслюють «ісламістами», створення образу терористів та поширення страхів, що мусульмани, у тому числі кримські татари, планують проведення терактів і дестабілізації ситуації на території Криму.

Застосовується адміністративне переслідування, в рамках якого проводяться обшуки в мечетях, медресе, бібліотеках, приватних будинках, вилучаються особисті речі, застосовується адміністративний арешт, накладаються штрафи тощо. Однією із найпоширеніших практик є переслідування під приводом пошуку літератури занесеної

до «переліку екстремістських матеріалів». Публікації та коментарі в соціальних мережах також вважається розповсюдженням заборонених матеріалів.

«Свідки Єгови» та інші релігійні організації

Станом на початок 2014 року на території Криму близько 7 тисяч громадян України були вірянами релігійної організації «Свідки Єгови», функціонували 22 зареєстровані місцеві релігійні організації та близько 100 громад.

Окупаційна адміністрація РФ з 2014 року проводить політику спрямовану на унеможливлення діяльності невідконтрольних владі релігійних організацій. Протягом 2014-2016 рр. найпоширенішою підставою для обмеження діяльності нетрадиційних релігійних організацій була стаття 20.2 АК РФ: «Порушення встановленого порядку організації або проведення зборів, мітингу, демонстрації, ходи або пікетування».

6 липня 2016 року Президент РФ підписав закон [№374-ФЗ](#), яким посилено відповідальність за «екстремістську» та «терористичну» діяльність. Було запроваджено термін «місіонерська діяльність», яку дозволено здійснювати виключно в спеціальних приміщеннях, що належать релігійним організаціям. Звинувачення в «місіонерській діяльності» стали найчастіше використовуваним приводом для адміністративного переслідування активних учасників релігійних організацій. Протягом 2016-2017 рр. було видано щонайменше 23 постанови «суддів» на території окупованого Криму щодо притягнення до адміністративної відповідальності «Свідків Єгови» та інших нетрадиційних релігійних організацій й їх послідовників за «місіонерську діяльність».

У квітні 2017 р. Верховний суд РФ визнав Церкву «Свідків Єгови» «екстремістською» та заборонив її діяльність. Це уможливило окупаційній адміністрації РФ кримінальне переслідування активних учасників «Свідки Єгови» за статтею 282.2 КК РФ «Організація діяльності екстремістської організації».

4 послідовники релігійної організації «Свідки Єгови», ймовірно громадяни України, на території окупованого Криму переслідуються за участь в організації: Артем Герасімов (засуджений до 6 років ув'язнення, ст. 282.2 (1), Віктор Сташевський (підсудний ст. 282.2 (1), Сергій Філатов (засуджений до 6 років ув'язнення, ст. 282.2 (1), Артем Шаблій (підозрюваний ст. 282.2 (1.1) КК РФ).

У зв'язку з діями окупаційної адміністрації РФ, «Управлінський центр Свідків Єгови» звернувся до Європейського суду з прав людини.

Міжнародне право:

Політика Російської Федерації в окупованому Криму щодо релігійних організацій є серйозним порушенням міжнародного гуманітарного права.

Стаття 27 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни передбачає, що: «Особи, які перебувають під захистом, мають право за будь-яких обставин, на особисту повагу, повагу до своєї честі, права на сім'ю, їхніх релігійних переконань та обрядів, звичок та звичаїв».

Стаття 9 Європейської конвенції з прав людини: «Кожен має право на свободу думки, совісті та релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час

богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно».

Стаття 15 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів: «Цивільний духовний персонал користується повагою й захистом».

Стаття 18 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права: «Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії. Це право включає свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір і свободу сповідувати свою релігію та переконання як одноосібно, так і спільно з іншими, публічно чи приватно, у відправленні культу, виконанні релігійних і ритуальних обрядів та вчень».

У статті 6 Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії чи переконань закріплено перелік свобод, що є складовими права на свободу думки, совісті, релігії і переконань:

- «а) здійснювати культу чи збиратися у зв'язку з релігією або переконаннями і створювати і утримувати місця для цих цілей;
- б) створювати і утримувати відповідні благодійні або гуманітарні установи;
- є) проводити навчання з питань релігії або переконань у місцях, придатних для цієї мети;
- h) дотримуватися днів відпочинку і відзначати свята і здійснювати обряди відповідно до приписів релігії і переконань;
- і) встановлювати і підтримувати зв'язки з окремими особами і громадами в області релігії і переконань на національному і міжнародному рівнях».

Діяльність органів державної влади України та міжнародних організацій

Прокуратурою АР Крим відкрито кримінальні провадження щодо переслідування релігійних громад ПЦУ в Криму; захоплення озброєними особами храму ПЦУ в селі Перевальному; привласнення майна ПЦУ окупаційними «органами влади» Криму.

27 травня 2020 року прокуратура АРК відкрила кримінальне провадження за фактом незаконних обшуків в будинках «Свідків Єгови» в Керчі 26 травня 2020 року. У січня 2017 року інформація щодо утисків окупаційною адміністрацією релігійних та етнічних спільнот була внесена до ЄРДР (ст. 438 КК України, порушення законів та звичаїв війни).

Прокуратура АРК здійснює процесуальне керівництво в кримінальному провадженні за фактом незаконного позбавлення волі громадян України в Криму за нібито причетність до діяльності організації «Хізб ут-Тахрір аль-Ісламі», а також у низці кримінальних проваджень за фактами проведення незаконних обшуків у будинках кримських татар, мечетях, тощо.

Міністерством юстиції України подано п'ять міждержавних справ проти РФ до Європейського суду з прав людини, в одній з яких заявлено порушення через переслідування та утиски релігійних організацій у Криму.

Міністерством закордонних справ України подано звернення до Міжнародного суду ООН проти РФ щодо порушень нею в Криму положень Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, де зазначено й про переслідування та фактичні дії зі знищення ПЦУ в Криму.

22 грудня 2018 року Генеральна асамблея ООН схвалила резолюцію №73/263 «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим і місті Севастополь (Україна)», в якій засуджується тиск на релігійні громади, зокрема представників ПЦУ та інших конфесій на території тимчасово окупованого Криму.

Про переслідування російською владою в окупованому Криму Православної церкви України, мусульманських громад та «Свідків Єгови» неодноразово наголошувалося у звітах про свободу віросповідання за кордоном Державного департаменту США.

Аналіз наслідків та/або загроз

Головною метою окупаційної політики Російської Федерації в Криму щодо релігійних організацій є встановлення абсолютного контролю за їх діяльністю з боку силових структур і припинення діяльності незалежних від російської влади релігійних організацій. Співпраця з окупантами Еміралі Аблаєва уможливила встановлення контролю над функціонуванням Духовного управління мусульман Криму та Севастополя. Тиск на невідконтрольні ДУМКС мусульманські організації супроводжується постійними порушеннями прав людини та використовується окупантами як один із головних інструментів тиску на кримськотатарський народ.

«Свідки Єгови» та інші нетрадиційні релігійні організації розглядаються російською владою як «неблагонадійні» та потенційно опозиційні. Поширення нетрадиційних релігійних християнських організацій, особливо «Свідків Єгови», може мати негативні наслідки для нинішнього режиму Російської Федерації, оскільки більшість таких організації виступають проти строкової служби в армії та активного втручання держави в особисте та суспільне життя. Беручи до уваги поширення діяльності «Свідків Єгови» на території Росії після розпаду Радянського Союзу та міжнародної структури зазначених організацій, політичне керівництво Російської Федерації може розглядати їх як плацдарм для поширення опозиційних настроїв серед населення, що може мати наслідком зменшення контролю влади над суспільним життям Росії. Таким чином, зміна політики РФ щодо нетрадиційних християнських організацій можлива лише у випадку встановлення над ними контролю та мінімізації впливу іноземних організацій/країн або зміни політичного керівництва держави-агресора.

Одним із найважливіших питань, вирішення якого потребує керівництво держави-агресора є діяльність на території окупованого Криму Кримської єпархії ПЦУ. Для Російської Федерації існування Кримської єпархії ПЦУ є неприпустимим, оскільки це підриває «легітимність» тимчасової окупації Криму в очах суспільства та сприяє збереженню та поширенню на півострові українського руху за звільнення Криму. У

випадку збереження вищеописаних тенденцій та відсутності протидії з боку України, найімовірніше, РФ вдасться досягти припинення діяльності ПЦУ на території Криму.

Беручи до уваги відмову Верховного суду РФ переглянути рішення про виселення громади ПЦУ з кафедрального собору в Сімферополі та вимогу щодо знесення інших об'єктів ПЦУ (каплиця в Євпаторії), ймовірно, протягом 2020 – першої половини 2021 рр., діяльність Кримської єпархії ПЦУ у нинішній формі буде припинена.

*Автор: Мірошниченко Владислав, головний консультант
служби з питань реінтеграції та деокупації
Автономної Республіки Крим та м. Севастополя*